

Az állatok jogi státusza és jogalanyiságának kérdésköre

Állatok joga?

Az állati jogok hivatalos definíciója „mindazok a jogszabályban rögzített állatvédelmi elvek és normák, amelyek az állatok tartására, szállítására, gyógyítására, életük kioltására, a rajtuk végzett kísérletekre, ill. általában a velük való bánásmódra vonatkoznak.”¹ De beszélhetünk szó szerint az állatok jogáról? Általánosan elfogadott tény, hogy az állatok a dolog kategóriába tartoznak, így konkrét értelemben jogaik sem lehetnek. Az állatok joga és jogalanyiségének kérdésköre a történelem során folyamatosan felszínre került, de törvényhozási és jogi értelemben az 1820-as évektől beszélhetünk róla. Mindenekelőtt beszélnünk kell az állatról, mint a dologi jog tárgyáról, hiszen a jogi szabályozást évszázadok óta dominálja. Mindezek ellenére nem hunyhatunk szemet az egyre aktuálisabb állati jogi törekvések felett sem, melyek az állatok eredményesebb jogérvényesítésétől kezdve egészen a jogalanyiságig elmennek.

A szakdolgozatban elsőként tárgyalni fogom, hogyan jelentek meg az állatok a jogi szabályozásban, ennek történeti vonatkozásait, hiszen ahhoz, hogy a mai állatjogi törekvéseket jobban megértsük, szükséges annak időbeni fejlődését ismerjünk. Ezt követően rátérek a román jogrendszer szerinti szabályozásra, nem csak az aktuális törvénykezést vizsgálva, hanem az új és a régi Polgári törvénykönyv összehasonlítását is megvizsgálva. Mivel a nemzetközi jog szempontjából sokkal fejlettebb témakörrel beszélhetünk, ezért fontos megvizsgálni, hogy más országokban hogyan van ez szabályozva.

Történeti áttekintés

Az ember-állat viszony, mind morális, mind jogi értelemben örökös vitakérdés maradt a történelem folyamán. Az ókorban már Arisztotelész kifejtette, hogy az állat az ember alárendeltje, ami teljes körben elfogadott volt, nem is csoda, hiszen a rabszolgaság is fénykorát élte, és amint tudjuk a római jog a rabszolgákat dolognak tekintette.

A kereszténység térnyerésével az állatok helyzete nem változott, habár már elismerték az embert, mint önértéket, ennek ellenére a rabszolgaság nem szűnt meg. Aquinói Szent Tamás az

¹ Magyar virtuális enciklopédia, http://www.enc.hu/1enciklopedia/aktualis/allati_jogok.htm, 2013. 02. 28.

állatokkal szemben is a keresztény bánásmód elvét hirdette, ez nem feltételezte, hogy valamilyen szinten is elismerte volna az állatok jogait, hiszen a keresztény gondolkodásmód értelmében az állatoknak nem lehetnek jogaik, mivel nem követnek el bűnt, így bűnhődésre sem képesek. Ezzel szemben a középkorban számos állatperrel lehetett találkozni, melyben állatokat ítélték el, habár a modern ember szélsőségesnek ítéli meg, mégis elmondható, hogy a középkori állatperekről nem mindenki vélekedik egyformán, így például Steven M. Wise² jogászprofesszor szerint a középkori jogászok az állatokra úgy tekintettek, mint az ember alárendeltje és az állatperek csak az ember állatok feletti domináns mivoltának publikus megnyilvánulására volt jó. Ezzel szemben Jen Girgen³ azon az állásponton van, hogy a középkori állatperek példát kellene mutassanak a modern ember számára, hiszen a középkorban nem volt tolerálva egy állat megölése peres folyamat lefolytatása nélkül.⁴ Annak ellenére, hogy a középkorban Aquinói Szent Tamás elítélte az állattal való kegyetlen bánásmódot, mivel az ember morális lealacsonyodásához vezetett, mégsem büntették az embereket az állatokkal való rossz bánásmód miatt, hiszen alapértelmezés szerint az állat az ember szolgálatára volt teremtve. Ezzel szemben, ha elfogadjuk azt az álláspontot, hogy a középkori ember jogalanyként tekintett az állatra, akkor is csak az állatok kötelezettségeiről beszélhetünk, melynek elmulasztása büntetőjogi felelősségre vonással járt és szóba sem kerül az állatok joga, vagyis az őket ért bántalmazás esetén nem volt jogi eljárás.

Descartes még az állatok szenvedési képességét sem ismerte el, csupán beprogramozott gépnek tekintette, melyek esetében a szenvedés működési zavar volt, mindez a beszédképesség és a racionalitás teljes hiányának tudható be.⁵ Ezt teljes mértékben még akkor sem fogadták el, hiszen szemben állt a mindennapi tapasztalatokkal, tulajdonképpen az állat csak akkor élvezett védelmet, ha a társadalom anyagi és szellemi szükségleteit kielégítette.

² Steven M. Wise amerikai jogászprofesszor, többek között a Harvardi Jogi Iskolában is tanít állati jogot, álláspontja, hogy egyes állatok, főleg a főemlősöket jogalanyisággal kell felruházni, e nélkül láthatatlanok a polgárjog számára.

³ Jen Girgen amerikai jogászprofesszor a Floridai Állami Egyetemen.

⁴ Sykes, Katie: Human drama, animal trials: what the medieval animal trials can teach us about justice for animals. In: *Animal Law Review*, 2011/172. sz. 293-294. o.

⁵ Boros János, Lendvai L. Ferenc: Filozófiatörténet általános bölcsészeknek. A koraújkor metafizikai rendszerei. Descartes, http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszett/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=279&tip=0 2013. 02. 12.

Jeremy Bentham⁶ volt az első, aki kiemelt szerepet tulajdonított az állatvédelemnek. Mint az utilitarizmus⁷ atyja, azzal érvelt, hogy az élőlények szenvedési képességét kell figyelembe venni, nem azt, hogy tudnak-e beszélni vagy gondolkodni. Célja egy monista erkölcsi rendszer felállítása, ennek értelmében mind az állatok, mind az emberek morális értékelése egy alapelv szerint történik, éspedig, hogy mekkora örömforrást jelent más lények részére. A Jeremy Bentham elméletét több szempontból is támadták, egyfelől az utilitarizmus egyenlőséget tesz az ember és állat között, holott az embernek a saját érdekei kielégítésére kell gondolnia. Másrészt az állatvédők azzal támadták, hogy nincs meg a szenvedésokozás abszolút tilalma, így szükség esetén az állat feláldozható vagy szenvedés okozása elfogadható. Végül, mint az utilitarizmus klasszikus kritikájaként megemlíthető, hogy nem lehet tudni mi okozza a legfőbb jót és kinek mi okoz boldogságot.⁸

A 19. század elején már teret kaptak az első állatvédelmi törekvések, először 1809-ben Liverpoolban Arthur Broome lelkész indította el, de érdektelenségbe fulladt. 1822-ben az ír Richard Martin benyújtja az első állatvédelmi törvényjavaslatot, 1824-ben Martin és Broome létrehozták az első állatvédelmi egyesületet, melynek 1835-ben Viktória királynő vállalta a fővédnökségét, így felvehette a „royal” nevet. A szervezet Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA) néven ma is létezik, első perük sikerességének hatására, melyben egy megvert szamarat védtek, több állatvédelmi szervezet is megalakult. Ezen mozgalmak továbbra sem emelték ki az állatokat a dolog fogalomköréből, törekvéseik elsősorban a társadalmi közérkölc és az állatok kíméletes bánásmódjára irányultak. Végül Darwin fajelmélete volt az, ami tudományos szinten is bebizonyította, hogy az ember és az állat nem két elkülönülő természeti egyed. Az ennek hatására elinduló környezetvédelmi mozgalmak már nem azért emelik ki az állatok és környezet védelmét, mert úgy illik, nekik is fáj, vagy, mert szükségünk

⁶ Jeremy Bentham (1748 – 1832) angol jogtudós, filozófus, társadalmi reformerként többek közt szorgalmazta az egyház és állam elválasztását, a szólásszabadságot, a nők egyenlő jogát, a váláshoz való jogot, a rabszolgaság és halálbüntetés eltörlését is.

⁷ Más néven haszonlevőség, haszonról akkor beszélhetünk, ha előmozdítja a legtöbb ember lehető legnagyobb boldogságát, Bentham ezt az állatokra is kiterjesztette.

⁸ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi fórum* 2005, 4-5. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192> 2013. 02. 12.

van rá, hanem mert élőlénytársként élünk és kötelességünk a környezet integritásának fenntartása.⁹

Az új etikai szemlélet kialakításának fordulópontja az 1970-es évekre tehető. Több irányzat is kialakult, elsősorban az individualisztikust¹⁰ és holisztikust¹¹ lehet kiemelni, de ezek mellett fennmaradt az utilitarista¹², létrejött az úgynevezett radikális,¹³ és más¹⁴ sajátos megközelítések is teret kaptak.¹⁵

Peter Singer, Jeremy Bentham utilitarista elméletének továbbvivője, elutasítja az emberek felsőbbrendűségét az állatokhoz képest, mivel nincs olyan kritérium, ami alapján csak az ember minősülhet a morális közösség tagjának. Véleménye szerint, ha a felsőbbrendűséget a gondolkodás képességéhez kötjük, akkor ugyanúgy mint az állatok, a csecsemők és az értelmi fogyatékosok sem számítanának a morális közösség tagjainak.¹⁶ Singer ezen álláspontját több ponton is támadták: elsősorban a csecsemőkor az emberi életforma kezdeti szakasza, nem lehet összehasonlítani a kifejlett egyedekkel, továbbá az értelmi fogyatékos kivételnek számít, így nem lehet összehasonlítani az átlaggal.¹⁷ Singer abból az elvből indult ki, hogy az univerzum szempontjából egyik lény sem fontosabb a másikinál, ezért fajsovinizmusnak tartotta a húsevést¹⁸

⁹Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi fórum* 2005, 6. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192> 2013. 02. 12.

¹⁰Tom Regan és P. W. Taylor, mint az elmélet képviselői elsősorban az individuumoknak tulajdonítottak értéket.

¹¹Aldo Leopold és Baird Callicot nevéhez köthető azon elképzelés, hogy az értékelmélet középpontjában a bioszféra áll.

¹²A 20. századi utilitarizmus egyik fő képviselője Peter Singer.

¹³Arne Naess és George Sessions képviselik. Az elmélet leegyszerűsítése és téves értelmezése során sokan félreértelmezték és ezért is kapta a radikális jelzőt.

¹⁴Itt Christopher Stone nevét lehet megemlíteni.

¹⁵Bányai Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 1-2. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

¹⁶Bányai Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 1-2. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

¹⁷Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi fórum* 2005, 9-10. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

¹⁸Egyes szerzők értelmezése szerint a húsevést nem kifogásolta, csupán a nagyüzemek állattartási körülményeit bírálta. Lásd. Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi fórum* 2005, 10. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

és az állatkísérleteket.¹⁹ Mint az állatkísérletek heves támadója, azon állásponton volt, hogy az állatkísérletek akkor megengedettek, hogy ha az állatok érdekét is szolgálják, ami nem volt jellemző. Peter Singer hatására indult el a Great Ape Project nemzetközi mozgalom, melynek fő törekvése, hogy az emberszabásúak emberi jogokat kapjanak, mivel olyan emberi jellemvonásokkal rendelkeznek, mint: társadalmi szerveződés, fejlett kommunikációs készség és egyedek közti szoros érzelmi kapcsolatok megléte.²⁰

Christopher Stone amerikai jogászprofesszor azzal érvel, hogy a történelem során elsősorban a társadalmi reformok korszakában a jog fokozatosan újabb jogalanyokat vont be, ami akkor elképzelhetetlennek tűnt, mint a nők, feketék vagy magzatok jogai. Szemléltetésképpen felidézhető, hogy a 19. században az Amerikai Egyesült Államok bírósága hogyan vélekedett a kínaiak fehér emberrel szembeni tanúskodásáról: „olyan emberfajzathoz tartoznak, melyek természete alsóbbrendűnek bizonyult, továbbá olyannak, amely egy bizonyos ponton túl képtelen, hogy előrelépjen, vagy szellemileg fejlődjön. Köztük és köztünk áthidalhatatlan különbséget teremtett a természet.”²¹ Ezen gondolatmenet folyamán a jövőben az lesz a természetes, hogy minden teremtmény jogalanyiséga elismert. Stone kiterjesztette a jogképesség fogalmát minden természeti elemre, így nem csak az állatok, de az erdők, folyók, óceánok is beletartoznak. Ezen cél elérése érdekében az első lépés, hogy magát a teremtményt önmagáért tiszteljük. Az általa vázolt jognak három tényezője van: dolog parancsára per kezdeményezhető, a jogsegély megadása esetén figyelembe kell venni a jogsértés mértékét és a jogsegélynek a dolog javát kell szolgálnia. Az élőlények beszédképtelenségére való hivatkozás szerintem nem kielégítő kritika, mivel a jogi személyekhez hasonlóan őket is képviselhetik. A Walt Disney vs. Sierra Club per fényében e javaslat jobban megérthető: mivel a Walt Disney által építendő szórakoztatóipari központ súlyosan befolyásolta volna a környezet ökoszisztémáját, ezért a Sierra Club²² pert kezdeményezett, mely elutasításra került az érvényesíthető jogcím hiánya folytán, hiszen nem volt közvetlen érdekeltsége. De a későbbiekben már a Sierra Club nyert pert a Palila-

¹⁹ Bányai Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 3. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

²⁰ Lásd. www.greatapeproject.org 2012. 02. 19.

²¹ Bányai Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 3. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

²² A világ egyik legbefolyásosabb ökológus egyesülete.

perben, melyben a palila madár felperesként jelenik meg Hawaii állammal szemben, amely a kecskék betelepítését tervezte vadászati célból, mely a palila madár élőhelyét veszélyeztette volna.²³

Tom Regan neve az individualisztikus, vagyis biocentrikus etikához köthető, az utilitarizmust bírálva az élőlények belső értékét helyezi előtérbe. Ennek megfelelően nem lehet indokot találni a rossz bánásmódra, mint az utilitarizmus esetében, ezért is fontos, hogy az állatok jogokkal rendelkezzenek, melyek kategorikus parancsként önmagukban megállnak, és melyeket védeni kell. Így az állatokat nemcsak az erkölcsi, hanem a törvényes jogok is megilletik. Ezen jogok kiterjesztését csak az életalanyokra²⁴ javasolja, melyek életüket jóként vagy rosszként élik meg, céljaik, vágyaik és szándékaik vannak.²⁵ P. W. Taylor ugyanezen irányzat képviselőjeként már kiterjeszti álláspontját minden egyes élőlényre, melyek elmélete szerint önmagukban jók és inherens értékkel rendelkeznek. Ezen belső értékek nyilvános elismerése csak a törvényes jogok megadása révén valósul meg.²⁶

A másik nagy irányzat az individualisztikus mellett, a holisztikus megközelítés, melynek egyik fő képviselője Aldo Leopold, számára az ember-környezet kapcsolat egy következő fejlődési szint, az ember-ember, ember-társadalom kapcsolatát követően, az általa javasolt földetika ezt a harmadik szintet dolgozta ki, vagyis az ember a földhöz, illetve az ott élő állatokhoz fűződő viszonyát tárgyalja. Leopold szemléletében az individuumok fel is áldozhatóak a magasabb szerveződési szint érdekében.²⁷

Az elméletek sokszínűségének köszönhetően ezek között szélsőségesek is megtalálhatóak, ilyen például William Aiken monista elmélete, mely szerint az ember a föld túlburjánzó parazitája, ezért szükséges a létszám radikális csökkentése. Ezen cél megvalósítása

²³ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi forum* 2005, 13-14. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

²⁴ Subject of life.

²⁵ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi forum* 2005, 15-17. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

²⁶ Bánya Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 2. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

²⁷ Bánya Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 4-5. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

érdekében több mozgalom is működik, ilyen például a Gaia Liberation Front²⁸, Zero Population Growth²⁹, Voluntary Human Extinction Movement³⁰.

Arne Naess a mélyökológia elméletének a kidolgozója, amit sokan radikálisnak is neveznek, elsősorban ő tett különbséget a híg és a mélyökológia között. George Session a mélyökológia alapelveiként a következőket írja le³¹:

- Emberi és nem emberi életformák önértékkel bírnak;
- Az életformák gazdagsága és sokfélesége önmagában érték;
- Az ember beavatkozása a nem emberi életbe túlzott;
- Nem emberi élet virágzásához szükséges az emberi populáció csökkentése;
- Életfeltételek javulása stratégiai változásokat tesz szükségessé;
- Ideológiai változás, az életminőség előtérbe helyezése az életszínvonallal szemben;
- Akik ezekkel egyetértenek, kötelességük ezek megvalósítása.

Naess elméletének újszerűsége abban áll, hogy nem az etika szempontjából közelíti meg a témát, hanem egy új életfilozófiát kínál a 21. század emberének, lehetőséget adva arra, hogy újraértékelje életvitelét. A biológiai egalitarianizmus elvére alapozva elítéli az individualisztikus megközelítést, hiszen senki érdekei nem lehetnek fontosabbak a másikénál. Mindebből látható, hogy elsősorban az ember-természet és egyben önpusztító magatartását ítéli el.³²

²⁸ Mottójuk: „Save the planet kill yourself”. Lásd: www.churchofeuthanasia.org, 2013. 02. 20.

²⁹ Ma Population Connection név alatt működik és a tudatos családtervezést támogatja, alkalmazott módszereik a megfelelő tájékoztatás, fiatalok tanítása és fogamzásgátlási módszerekhez való hozzáférés. Lásd: www.populationconnection.org, 2013. 02. 20.

³⁰ Nevükkel ellentétben nem az emberi faj gyors vagy illegális kiirtása mellet kardoskodnak, elvük, hogy ne hozzanak több utódot a világra. Mottójuk: „May we live long and die out”. Lásd: www.vhmt.org, 2013. 02. 20.

³¹ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyiséga. In: *Jogi fórum* 2005, 17-18 o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

³² Bánya Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 6. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

Az állat, mint a dologi jog tárgya

Az állatok a jog szempontjából a dolgok kategóriájába tartoznak, melyek egyúttal testi dolgok és ingó dolgok is. Mivel dolog, ezért a tulajdonjog tárgyát képezi, és az ezzel járó tevékenységeknek alá van vetve, vagyis eladható, kölcsönözhető, bérbe adható, adományozható stb. Az állat tulajdonosát megilleti a használat, rendelkezés és birtoklás joga, mindezt törvényes keretek közt gyakorolva. Az állatok – mint dolgok – feletti rendelkezés többféleképpen is megnyilvánul, képezhetik a szórakozás tárgyát, használhatóak jótékony célokra³³, munkaerejük kiaknázzható, kísérleti alanyok lehetnek vagy fogyasztás céljából tenyésztethetők.

Az állatok szabályozása az új és a régi Polgári törvénykönyv tükrében

A román törvénykezés értelmében az állatok a dolog kategóriába tartoznak, ezen nem változtatott még az új Polgári Törvénykönyv (Ptk.) bevezetése sem. A régi Ptk. 473-as cikkelyének értelmében „természetüknél fogva ingó dolgoknak számítanak, azon dolgok, amelyek egyik helyről a másikra szállíthatók, azok is, amelyek önmaguktól mozognak, mint az állatok, és azok is, amelyek csak külső erő hatására változtatnak helyet, ilyenek az élettelen tárgyak.”³⁴ Ezen definícióból egyértelműen világossá válik, hogy az állatok az ingó dolgok nagy kategóriájába tartoznak az élettelen tárgyakkal egyetemben, az egyedüli megkülönböztetés, hogy maguktól mozognak. Továbbá az is megállapítható, hogy „élő dolgok”³⁵ alatt az állatokat értjük.³⁶ Az új Ptk. már nem tartja meg az ingó dolgok ezen meghatározását, ennek ellenére a további szabályozásokból egyértelműen kiderül, hogy az állatok továbbra is dologként vannak kezelve.

Az új Ptk. 15 cikkelyben említi az állatokat, a következő szerepekben: természetes gyümölcsök (548. cikkely), növedékek³⁷ (576. cikkely), kötelmek (736. cikkely), foglalás³⁸ (941. cikkely), deliktualis felelősség (1349. cikkely), felmentés a polgárjogi felelősség viselése alól³⁹

³³ Ismeretes a vakvezető kutyák szerepe, de újabban már az autizmus kezelésére is használják és személyiségfejlesztő terápiák során is alkalmazzák a pszichológusok.

³⁴ Régi Polgári Törvénykönyv 473-as cikkelye.

³⁵ Élő dolgok román megfelelője „mobile însufletite”.

³⁶ Lupan, E.: Situația juridică a animalelor. In: *Dreptul* nr. 10-11/1991, 43. o.

³⁷ Accesiune.

³⁸ Ocupațiune.

³⁹ Cauze de exonerare.

(1354. és 1991. cikkely), felelősség állatok által okozott károkért (1375. cikkely), őrizet fogalma (1377. cikkely), haszonbér⁴⁰ (1836. és 1840. cikkely), jogvesztés esetei (1994. cikkely), szállodába szállított dolgokért való felelősség (2127. cikkely), jelzálog (2389. és 2425. cikkely). Ezen szakaszok mindegyikében az állatok, mint dolgok szerepelnek, így a gyümölcsök definíciója során megjelenik az állati termék és szaporulat is, mely végülis egy dolog használatából eredeztethető. Ez a törvénycikkből is kiderül: „Természetes gyümölcsök azok, amelyek egy dolog rendeltetésszerű használata során időnként visszatérően keletkeznek, emberi beavatkozás nélkül, mint az.... állatok terméke és szaporulata”⁴¹. Ugyanígy az állatok tulajdonjogának növedék útján való megszerzése esetében is elmondható, hogy közvetett módon az állatokat dologként kezeli, hiszen növedékről csak dolgok esetében beszélhetünk.⁴² Az ingó dolgok foglалását részletező 941-es cikkely egyértelműen az ingó dolgok kategóriába sorolja be az állatokat, nem téve különbséget az erdei gyümölcsök, gombák és gyógynövények között. A tulajdonjog fejezetben az állatok ennél részletesebb szabályozásban már nem részesülnek, ezt követően már csak a kötelmi jogot szabályozó cikkelyek térnek ki külön az állatokra is. Így az 1349-es szakasz értelmében deliktuális felelősségről akkor is beszélhetünk, ha a kárt nemcsak az illető személy birtokában levő dolog okozta, hanem ha e kár okozója az állat, mely szintén őrizet alatt van, így a törvényes őrzője vállalja érte a felelősséget. Ezen felelősség alóli felmentés az 1354-es cikkely szerint csak akkor létezhet, ha az állatot az áldozat ingyenes jogcím alatt használta és nem bizonyítható a szándékosság vagy súlyos gondatlanság azon személy részéről, aki a törvény értelmében kellene érte feleljen. Ezen témakört szabályozza az 1375-ös cikkely is, mely kimondottan az állatok által okozott károkért való felelősséget taglalja, az eddig ismertetett tényállásokat két fontos tényezővel egészíti ki: egyfelől az objektív felelősség meglétét teszi egyértelművé, másfelől e felelősség akkor is fennáll, ha az állat megszökött az őrizet alól. Ezen utóbbi három cikkely igen fontos eleme az állat őrzője, amely pontos definícióját kell ismerjünk ahhoz, hogy egyes esetekben megállapítható legyen a felelősségre vonandó személy. Erre ad választ az 1377-es cikkely, melynek értelmében az számít őrzőnek, aki törvény alapján, szerződés szerint vagy ténylegesen, független módon, felügyeletet gyakorol az állat felett, és azt saját érdekében használja. Megfigyelhető, hogy e cikkelyek sem vonatkoztatnak el az állat, mint dolog fogalmától, hiszen mindig szorosan a dolog mellett említi meg. Pontosan emiatt emelhető

⁴⁰ Arendä.

⁴¹ Az új Ptk. 548-as cikkelyének 2. bekezdése szerint.

⁴² Az új Ptk. 576-os cikkelye értelmében.

ki mint érdekesség, hogy habár az eddigi szabályozásokból közvetett vagy közvetlen módon kiderült, hogy állaton mindig dolgot értünk, a törvényhozó mégis szükségesnek tartotta, hogy ezen esetekben a dolog mellett külön kiemelje az állatot is, ezzel is jelezve, hogy az állat nem minden esetben férhet be a dolog kategóriába. Ugyancsak a kötelmi jog részben a szerződések fejezet alatt újból felmerül az állat fogalma, ezúttal a haszonbérbe adható dolgok szabályozása során. Az 1836-os cikkely első ránézésre két külön pontban beszél az ingatlan és az ingó javakról, a második pont az állatokat olyan más ingó dolgok között tünteti fel, mint a gépek, felszerelések és más mezőgazdasági célra használt dolgok, de ide vannak besorolva az építmények is, nem pontosítva azok állandó jellegét, emiatt a két pontba való felosztás is értelmét veszti. Továbbá az 1840-es cikkely kötelezi a haszonbérlet a gazdasági javak biztosítására, ennek értelmében az állatok is lehetnek biztosítási szerződés tárgyai. Az állat ezeken túl jelzálog tárgya is lehet, melyet a 2389-es cikkely részletez, ennek értelmében ingó dolgok esetében jelzálog tárgya nem csak a jövőbeni termés, kivágásra szánt erdő, bankszámla, szellemi tulajdonjog, vállalkozás működése során használatos eszközök és dolgok, hanem állatok is lehetnek, melyet a g. pontban külön megemlít.

Mindezek fényében érdemes megvizsgálni, hogy a régi Ptk-hoz képest miben változik az új Ptk. szabályozása az állatokat illetően. A régi Ptk. összesen 8 cikkelyben beszél az állatokról, ez az új törvénykönyvhöz képest majdnem a fele, de mégis több formában jeleníti meg az állatokat, bizonyos esetekben ingatlanként sorolja be, de többnyire ingó dologként kezeli, és amint már az előbbieken is említettük, közvetett módon lelkes dolgoknak⁴³ is tekinti. Ezeket sorra véve először az állatról, mint ingatlan dologról kell beszélnünk, ami már az új Ptk.-ban egyáltalán nem szerepel. A régi törvénykönyv értelmében akkor ingatlan dolog az állat, ha a haszonbérlet a föld megművelésére vagy a telek tulajdonosa az illető terület kiaknázására használja,⁴⁴ ennek megfelelően ingatlan dolgoknak nevezi a földműveléshez használatos állatokat, tenyésztett galambokat, házi nyulakat, a méhrajt és a halastóban található halakat. De ugyanide sorolja az aratógépeket, a különböző edényeket, a szőlőprést, a szalmát és a szemetet is.⁴⁵ Ezen törvénycikkely értelmében az állatok az adott ingatlan tartozékaiként szerepelnek, így

⁴³ A régi Ptk. 473-as cikkelye szerint.

⁴⁴ A régi Ptk. 467-es cikkelye, valamint a 468-as cikkelyének 1. bekezdése szerint.

⁴⁵ A régi Ptk. 468-as cikkelyének 2. bekezdése értelmében.

közvetlenül az ingatlanhoz és nem a személyhez kapcsolódnak.⁴⁶ A régi Ptk. akárcsak az új, gyümölcsökként beszél az állatok termékéről és szaporulatáról. De míg az új Ptk. egyértelműen a természetes gyümölcsök kategóriába sorolja be, a régi törvénykönyv esetében ez a 483-as cikkelyből nem derül ki teljesen egyértelműen, hiszen a gyümölcsök három formája után, külön megemlíti az állatok szaporulatát is, ezen ambiguitást korrigálja az 522-es cikkely, mely az állatok termékét és szaporulatát egyértelműen a természetes gyümölcsökhöz sorolja.

A régi Ptk. a növedékjog szabályozásánál a saját területen áthaladó állatok⁴⁷ esetében sokkal kevésbé részletező, mint az új, így a régi törvénykezés alatt bármilyen állatról szó lehetett, ami a telek tulajdonosává vált, mindaddig amíg ott tartózkodott. Ezen állatok a telek tartozékaivá váltak, de amint elhagyták az adott területet, a felettük gyakorolt tulajdonjog is megszűnt. Mivel a törvény nem pontosította, hogy milyen állatok tartoztak ide, ezért ez a joggyakorlat során alakult ki. Így az 503-as cikkelyben a vadállatok egy köztes kategóriájáról beszél, melyek nem tényleges vadállatok, mint a medve vagy a farkas és nem is háziállatok.⁴⁸ Az új törvénykönyv e hiányosságot kiegészítve konkrétan megnevezi a szabályozás tárgyát, külön beszél a háziállatokról, a galambok, a nyulak, a halak és az ehhez hasonló állatokról, és végül a méhrajról. Az első és utolsó kategória esetében meghatározott időhöz köti a visszaigénylés lehetőségét, 30 illetve 2 nap, míg a második esetében megtartotta a régi Ptk. határozatlan idejű szabályát, korlátozva ugyanazzal a kivétellel, vagyis, hogy ez a jellegű tartózkodás ne szándékos elterelés révén valósuljon meg.⁴⁹ Megállapítható, hogy a két törvénykezés bizonyos esetekben eltérően szabályozza az állatok feletti növedék útján megszerzendő tulajdonjog módját. A régi törvény értelmében, a tulajdonjog abban a percben megszűnt, amint az állat elhagyta az adott telket, így a telek tulajdonosa nem követelhetette vissza és nem is kérhetett kártérítést a szomszédos telek tulajdonosától. Ezzel szemben az új törvényben már megjelenik egy bizonyos elévülési idő, ami már a személy érdekében szól és nem kimondottan a telek tartozékaként tekinti az állatokat.⁵⁰ Valójában az új törvénykezés inkább kiegészíti a régit, hiszen amint az a joggyakorlat során is kialakult, a régi Ptk. 503-as cikkelyét elsősorban azon állatok esetében alkalmazták, ami az új Ptk. 576-os cikkelyének 2-ik bekezdésében is szabályozva van. Ezen gondolatmenetet követve a

⁴⁶ Ungureanu, O. – Munteanu, C.: Animalul în dreptul civil. In: *Pandectele Române*, 2005/2, 130-131. o.

⁴⁷ A régi Ptk. 503-as cikkelye szerint.

⁴⁸ Ungureanu, O. – Munteanu, C.: Animalul în dreptul civil. In: *Pandectele Române*, 2005/2, 132. o.

⁴⁹ Az új Ptk. 576-os cikkelye szerint.

⁵⁰ Ungureanu, O. – Munteanu, C.: Animalul în dreptul civil. In: *Pandectele Române*, 2005/2, 132-133. o.

háziállatok szabályozása kiegészítésként jelenik meg az új Ptk-ban, továbbá a méhrajokat sajátos esetként külön kezeli.

A régi Ptk. a kötelmek részénél csupán egyetlen cikkelyben említi meg az állatokat, éspedig az 1001-es cikkelyben, mely az állatok által okozott károkért vállalt felelősséget részletezi. Ezen szabályozás tekintetében az új és a régi törvénykönyv majdnem azonosan fogalmaz, legszembetűnőbb eltérés az objektív felelősség megerősítése az új szabályozásban, azáltal, hogy beékeli a „bármilyen vétkességtől függetlenül”⁵¹ kifejezést, ezzel is megerősítve, hogy ebben az esetben a vétkesség hiánya vagy megléte nem mérvadó.

Állatok mint személyek, a jogalanyiság kérdésköre

A jogalany fogalma az évek során sok változást szenvedett, jelenleg minden emberi lény jogalanynak számít, de az ókori római társadalomban nem minden ember számára volt ezen jog elismerve. Elsősorban a római jog érdeme, hogy megalapozta a személyek és tárgyak közti különbséget, és időben a civilizáció fejlődésével kialakult az emberi személy modern fogalma. Ez elsősorban a keresztény ideológiához köthető, ami megalapozta az emberi méltóság tiszteletét. Mindezek ellenére a rabszolgaság a 19. század közepéig létezett, továbbá olyan intézmények is fennmaradtak, mint a *capitis deminutio*, mely jogalanyi mivoltától fosztotta meg a személyt. A modern jog értelmében minden ember születésétől fogva egészen haláláig jogi személyiséggel rendelkezik.⁵² Az állat, ezzel szemben, nem rendelkezik jogi személyiséggel, nem jogalany, ennek megfelelően nincsenek alanyi jogai és kötelezettségei sem.⁵³ Az állatok jogalanyisága azzal járna, hogy az állatok egymás közti jogai szembeállíthatóak lennének, továbbá nem csak jogokkal, de annak megfelelő kötelezettségekkel is kellene rendelkezzenek. Ezért is mondható el, hogy a jelenlegi állatvédelmi szabályozások nem az állatok jogait vázolják, hanem az emberek kötelezettségeit irányukba.⁵⁴

⁵¹ Az új Ptk. 1375-ös szakasza értelmében.

⁵² Itt most nem részletezem a magzat, mint jogalany kérdéskörét, ami számos új problémát vetne fel.

⁵³ Ungureanu, O. – Munteanu, C.: *Drept civil. Persoanele*, Editura Hamangiu, București, 2011, 14. o.

⁵⁴ Ungureanu, C. T.: *Manual de drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura Hamangiu, București, 2011, 69. o.

Mit jelent az állatok jogalanyiséga?

Az állatok jogalanyi mivoltának elismerése által, az állatok is jogok és kötelezettségek alanyai lennének, ami további kérdéseket vet fel egy úgymond emberi kapcsolatok szabályozására kigondolt jogrendszer esetében. Számos különböző megközelítés létezik, de többségük nem tesz egyenlőségjelet az állatok és az emberek között, vagyis nem azt feltételezi, hogy az állatok és emberek egyforma jogokkal kell rendelkezzenek vagy egyforma elbánásban kell részesüljenek. Másfelől előír egy olyan morális kötelezettséget annak érdekében, hogy az állatok ne legyenek többé az élelmiszeripar, ruhaipar, szórakoztatóipar és más olyan ipari ágazat tárgyai, ami csak nyersanyagként tekint rájuk és legvégső cél az állatok feletti tulajdonjog megszüntetése.⁵⁵ Hogy az állatok jogalanyiséga milyen jogokat jelentene, ezt legjobban az Állati Jogok Nemzetközi Ligája foglalta össze az Állati Jogok Egyetemes Nyilatkozatában 1989-ben, ennek legfőbb pontjai:

- „Minden állatnak joga van a létezéshez, a biológiai egyensúly keretein belül;
- Minden állat életét tisztelni kell;
- Egyetlen állatot sem szabad rossz kezelésnek vagy kegyetlen beavatkozásnak alávetni. Ha az állatot el kell pusztítani, annak gyorsan, fájdalom- és félelemmentesen kell megtörténnie. A halott állatot tisztességesen kell kezelni;
- A vadállatoknak joga van saját természeti környezetük szabadságában élni és szaporodni;
- Az ember függésében levő állatnak joga van a megfelelő táplálékra és gondoskodásra;
- A fájdalmas vagy lelki traumát okozó kísérlet sérti az állat jogait. Gondoskodni kell az ilyen eljárások helyettesítésének kidolgozásáról és folyamatos bevezetéséről;
- Minden, szükségtelenül halált okozó beavatkozás életellenes bűncselekménynek számít;
- Az állatok különleges jogállásait és jogaik elismerését törvény által kell biztosítani;

⁵⁵ Francione, G. L.: Animals – Property or Persons? In: *Animal Rights: Current Debates and New Directions*, 2004, 41. o. <http://law.bepress.com/rutgersnewarklwps/art21/>, 2013. 03. 01.

- A szervezett oktatásnak és nevelésnek arra kell törekednie, hogy az ember gyermekkorától kezdve tisztelje és megértse az állatokat.”⁵⁶

Az érvrendszer alátámasztására felhozható a rabszolgaság múltbeli megléte és annak törvényes szinten való szabályozása, ami annak idején természetesnek számított, manapság teljes mértékben és nemzetközi szinten egységesen elutasított. Az állatok jogainak elismerését egyes tudósok⁵⁷ egy következő fejlődési szintnek tekintik, de ez nem feltétlenül jelenkori gondolat, hiszen még a 20. század elején Edmond Picard neves belga jogtudós ekképpen nyilatkozott: „Könnyen meglehet, hogy mi csak az elején vagyunk annak, ami a jog tényleges kereteit illeti a nem beszélők hatalmas világában.”⁵⁸

Állatvédelemi törvények

Számos jogtudós⁵⁹ egyetért abban, hogy az állatvédelemi törvények nem jelentenek megfelelő védelmet az állatok számára, mivel az állatok továbbra is dologként szerepelnek, ezáltal az érdekükben kialakított törvények tulajdonképpen az emberek kötelezettségeit összegzik az állatok irányában⁶⁰, melyek az emberek élővilág iránti érzékenységet hivatottak igazolni. Az állatvédelemi törvények az állatjóléti törekvésekre vezethetőek vissza, melyek a kezdetektől fogva nem tárgyalták az állatok jogalanyiságát és állati jogok megadását, hanem céljuk az állatvédelemi törekvések gyakorlatba ültetése volt. Kidolgoztak öt állati szabadságjogot, ezek a következők:

1. mentesség az éhségtől és szomjúságtól;
2. mentesség a kényelmetlenség alól;

⁵⁶ Az Állati Jogok Egyetemes Nyilatkozatának egy részlete Gyöngyösi Zoltán fordítása alapján. Lásd: Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyiséga. In: *Jogi fórum*, 2005, 24-26. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

⁵⁷ Bánya Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4, 4-5. o., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezeti_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08.

⁵⁸ Pickard, E.: *Le droit pur*. Flammarion, Paris, 1920, 71. o.; Ungureanu, O. – Munteanu, C.: *Animalul în dreptul civil*. In: *Pandectele Române*, 2005/2, 127. o.

⁵⁹ Francione, G. L.: *Animals, property and the law*, Temple University Press, 1995, 20 o.; Ungureanu, O. – Munteanu, C.: *Drept civil. Persoanele*, Editura Hamangiu, București, 2011, 14. o.; Lupan, E. – Sztranyiczki, Sz.: *Persoanele în concepția Noului Cod civil*, Editura C.H. Beck, București, 2012, 15 o.

⁶⁰ Ungureanu, C.T.: *Manual de drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura Hamangiu, București, 2011, 69. o.

3. mentesség a fájdalom, sérelem és betegség alól;
4. mentesülés a félelem és a szorongás alól;
5. szabadság a szokásos viselkedés kifejezése érdekében.

Az állatvédelmi törvények többsége ezen az öt elven alapszik és erre épül fel. Romániában a 205/2004-es törvény vonatkozik az állatok védelmére, melyet 2003. június 23-án írtak alá Strasbourgban, mint az Állatok Védelmének Európai Egyezménye és a 60/2004-es törvénnyel ratifikáltak.⁶¹ Ez, mint kerettörvény jelenik meg, melyet 2008-ban módosítottak a 9/2008-as törvénnyel és ugyanebben az évben született meg a 31/2008-as kormányhatározat az állatvédelmi törvény alkalmazására. Ezen kerettörvény elfogadása későinek számít ahhoz képest, hogy már 2001-ben a 155/2001-es sürgősségi kormányrendelettel szabályozták a kóbor kutyák kezelésére kidolgozott programot, továbbá 2002-ben a 37/2002-es kormányrendelet foglalkozott az állatkísérletekben használatos állatok védelméről és az 55/2002-es sürgősségi kormányrendelet szabályozta a veszélyes vagy agresszív kutyák tartását. Ezekenkívül külön törvények vonatkoznak az állatok védelmére szállítás⁶² során, farmokon tartott állatok⁶³ esetében, állatok levágása vagy megölése⁶⁴ esetén, állatkertekben és nyilvános akváriumokban tartott állatok⁶⁵ esetében. A román törvényekben is megfigyelhető, hogy az állattartók kötelességeit szabályozza, melyek elsődleges célja az emberek védelme, ami lehet nem csak fizikai, mint például agresszív kutya támadása esetén a Büntető Törvénykönyv 181-183-as cikkelyei alkalmazandóak, de morális is, ami az emberi érzékenységet védelmezi azáltal, hogy elítéli az állatokkal szembeni erőszakot. Természetesen egy bizonyos szinten megtalálható az állatok jólétének védelme is, ami a 2008-as törvénymódosítással erősödött, így beszélhetünk egy időbeni fejlődésről is. A 9/2008-as törvénynek köszönhetően az állatbántalmazás már nem csak szabálysértésnek számít és meghatározott pénzüsszeggel⁶⁶ büntetendő, hanem súlyosabb esetekben már bűncselekménnyről is beszélhetünk, ami szabadságvesztéssel⁶⁷ vagy

⁶¹ Megjelent a Hivatalos Közlöny 400/2004.05.05 számában.

⁶² 83/2006-os Kormányrendelet.

⁶³ 75/2005-ös Kormányrendelet.

⁶⁴ 180/2006-os Kormányrendelet.

⁶⁵ 191/2002-es törvény.

⁶⁶ 800-1500 lejes pénzbírság szabható ki (205/2004-es törvény 23-as cikkelyének 2. bekezdése szerint).

⁶⁷ Egy hónaptól akár 3 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható (205/2004-es törvény 23-as cikkelyének 3. bekezdése értelmében).

pénzbüntetéssel⁶⁸ és az állat elkobzásával járhat. Ugyanakkor ellentmondások fedezhetők fel a törvény szövegében, ennek kifejtéséhez szükséges felvázolni a törvény által megszabott szankciókat és a vonatkozó eseteket.

Ennek megfelelően szabálysértésnek számít:

- a) állat betanítása során fizikai vagy pszichikai traumák okozása, továbbá egészségének vagy jólétének veszélyeztetése;
- b) ha az állattartó nem biztosít az állat számára egy megfelelő szálláshelyet, elegendő vizet és ételt, elegendő mozgáslehetőséget, gondozást, figyelmet és orvosi ellátást;
- c) rossz bánásmód;
- d) ha az állat tartásának a helye megegyezik a tulajdonos lakhelyével, akkor köteles beengedni az ellenőrző szerveket (Állategészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Országos Hatóság és Bel- és Közigazgatásügyi Minisztérium hivatalos képviselői);
- e) kegyetlenségek.

Bűncselekménynek számít:

- a) vadállatokkal való kereskedés és azok tartása;
- b) állatok koldulásra való felhasználása;
- c) állatokkal szembeni:
 - rossz bánásmód: brutális magatartás, visszaélés az állatok használata során, felesleges erőfeszítéseknek vetni alá az állatokat, továbbá az 5. cikkely 1. pontjában előírt feltételek megszegése (megfelelő szálláshely, elegendő víz és étel, elegendő mozgáslehetőség, gondozás, figyelem és orvosi ellátás biztosításának elmulasztása);
 - állatokkal szembeni kegyetlenségek: állatok szándékos megölése, céllövészet gyakorolása házi- vagy fogvatartott állatokon, állatok közötti és állatokkal való

⁶⁸ 500-10000 lejes pénzbüntetés szabható ki (205/2004-es törvény 23-as cikkelyének 3. bekezdése szerint).

harc szervezése, élő állatok használata más állatok betanítására vagy agresszivitásuk irányítására, állatok felhasználása kiállításokon, rendezvényeken, reklámokban, filmekben és más hasonló célokra, ha ez számukra fizikai vagy pszichikai fájdalmat okoz, állat elkergetése vagy elhagyása mely emberi ellátásra szorul, állatok doppingolása sportrendezvények alatt, állatok kínzása, állatokon végzett sebészeti beavatkozások nem gyógyászati célból, fizikai vagy pszichikai fájdalmak okozása bármilyen eszköz által, nyolc hetesnél kisebb állatok elválasztása az anyjuktól, állatok elfogása törvénytelen módszerek használatával, nyugtató lövedékek használata más helyzetekre, mint az állatok immobilizációja;

d) állatok közötti és állatokkal való harc szervezése;

*e) élő állatok használata más állatok betanítására vagy agresszivitásuk irányítására.*⁶⁹

Mindezek alapján elmondható, hogy az állatokkal szembeni legsúlyosabb bűncselekmények nem egyértelműen besorolhatóak, az állatokkal szembeni rossz bánásmód és kegyetlenségek mind a szabálysértés, mind a bűncselekmény pont alatt megtalálhatóak, továbbá a bűncselekmények esetében az utolsó két pont megtalálható a c) bekezdés alatt, ami tulajdonképpen szabálysértésként is kategorizálható, ha csak a 23-as cikkely 1. pontját nézzük. Sajnos egy koherens törvénytörvény hiányában az állatok alapvető jóléti szabályainak kikövetelése is kevésbé hatékony.

Az állatok jogi szabályozása nemzetközi szinten

Az állatok jogalanyiséga és dologként való kezelése közti feszültséget néhány országban azzal oldották fel, hogy köztes kategóriát alakítottak ki. Ennek megfelelően az Osztrák Polgári Törvénykönyv már 1988-ban különbséget tett az állat és dolog között, a 285-ös cikkely a dolgot a következőképpen definiálja: ami az embertől különbözik és annak a hasznára szolgál. A 285/A. cikkely ezt egészíti ki és egyértelműen kimondja, hogy az állatok nem dolgok: „Az állatok nem

⁶⁹ Saját fordítás a 205/2004-es törvény 23, 12, 5, 26 és 6-os cikkelyei alapján.

dolgok, ezeket külön törvények védik. A dolgokra érvényes rendelkezéseket csak annyiban lehet az állatokra alkalmazni, amennyiben nincsenek eltérő rendelkezések.”⁷⁰

A Német Polgári Törvénykönyv 1990 után az osztrákhhoz hasonlóan a 90/A. cikkelyben kimondja: „Az állatok nem dolgok. Ezeket külön törvények védik.” Itt is elmondható, hogy eltérő szabályozás hiányában a dolgok szabályai vonatkoznak rájuk. Ezen túl az állatvédelmi törvény 1. cikkelyében az állatokat élőlénytársaknak nevezi, továbbá az állatok védelmére vonatkozó rendelkezések 1999 óta alkotmányos szinten is megjelennek, abban az esetben, hogyha az állatok védelme és az emberi szabadságjogok ütköznek, ezek egymáshoz viszonyíthatóak legyenek. Az alkotmány szintjén ez a 20A. szakaszban jelenik meg és a következőképpen hangzik: „Az állam a jövő generációkért való felelősség jegyében is védi az élet természetes alapjait és az állatokat, az alkotmányos rend keretében a törvényhozás útján, illetve a jog és a törvények alapján a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás útján.”⁷¹ Ez még nem jelenti az állatok bármilyen jellegű jogalanyiségének elismerését, de mégis hatalmas előrelépés az állatok egyszerű dologként való kezeléséhez képest, tulajdonképpen alkotmányos szintre való emelése megerősíti azok védelmét.

A Francia Büntető Törvénykönyv már 1994-től az állat elleni bűncselekményeket nem a tulajdon elleni bűncselekmények fejezet alatt helyezte el, ezzel is kiemelve az állatot a dolog kategóriából és lehetséges „sértettként” kezelve.⁷²

Az Amerikai Egyesült Államokban egyes bíróságok elismerték az állatokat, mint felpereseket, konkrét esetekben már volt például egy bagoly⁷³ vagy mókus⁷⁴ fajta is felperes, mégis ez nem jelent jogalanyiságot az állatok számára, mivel nem tudnak a saját nevükben pert kezdeményezni.⁷⁵ Így továbbra is a tulajdonjog tárgyaiként vannak számon tartva, habár számos

⁷⁰ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyiséga. In: *Jogi fórum* 2005, 43. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

⁷¹ Német alkotmány angol nyelvű fordítása: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>, 2013. 04. 18.

⁷² Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyiséga. In: *Jogi fórum* 2005, 44. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

⁷³ Spotted Owl v. Hodel ügy, 1988-ból.

⁷⁴ Mt. Graham Red Squirrel v. Yeutter ügy, 1991-ből.

⁷⁵ Sykes, Katie: Human drama, animal trials: what the medieval animal trials can teach us about justice for animals. In: *Animal Law Review*, 2011/17, 2. szám, 274. o.

törekvés van, hogy tulajdontárgy helyett inkább egyfajta gyámság vagy gondnokság alanyai legyenek.⁷⁶

A spanyol parlament környezetvédelmi tanácsa 2008-ban megszavazta és sürgette az ország a Great Ape Project (GAP) nyilatkozatához való csatlakozását, így Spanyolország az első a világon, aki elismerte, hogy az emberszabású majmoknak joguk⁷⁷ van az élethez, a szabadsághoz és a kínzás alóli mentesüléshez.⁷⁸ A spanyol kormány 2012-ben megszavazta azon törvényt, mely megtiltja az emberszabású majmokon végzett kísérleteket.⁷⁹ Ezzel szemben Gary Francione állatjogi aktivista, elítéli a GAP kezdeményezését azon alapon, hogy nem csak az emberhez hasonlatos állatok részesülhetnek jogokban, hanem minden érző lénynek biztosítani kellene az alapvető jogokat.⁸⁰

Svájc már 1992-ben belefoglalta az alkotmányába, hogy az állatok nem dolgok. 1999-ben új alkotmány lépett érvénybe, melynek a 120-as cikkelyének 2-es pontja kimondja a nem emberi géntechnológiával kapcsolatosan: „minden élőlény méltóságát figyelembe kell venni, továbbá az emberek, állatok és a környezet biztonságát is, és védelmezni kell az állatok és a növényi fajok genetikai sokszínűségét”.⁸¹ Habár az új svájci alkotmány már nem mondja ki egyértelműen, hogy az állatok nem dolgok, de a méltóság jelző használata állatok esetében közvetett módon is kifejezi ezt. A zürichi kantonban 1992 és 2011 között az állatok érdekeit egy közpénzből fizetett ügyvéd képviselte, minden olyan esetben, melyben állatokkal szembeni kegyetlenséget tárgyaltak. Ezen intézmény működtetése egyértelműen rávilágított arra, hogy az állatokra nem csupán mint a tulajdonjog tárgyára tekintettek. A 2011-es népszavazás az eljárás költségei miatt és a gazdasági válság hatására is leszavazta az intézmény további működését.⁸²

⁷⁶ Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyisága. In: *Jogi fórum* 2005, 45. o., <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12.

⁷⁷ Great Ape Project Nyilatkozata: <http://www.greatapeproject.org/en-US/oprojetogap/Declaracao/declaracao-mundial-dos-grandes-primatas>, 2013. 04. 20.

⁷⁸ <http://www.reuters.com/article/2008/06/25/us-spain-apes-idUSL256586320080625>, 2013. 04. 20.

⁷⁹ <http://www.greatapeproject.org/en-US/noticias/Show/4528,spanish-government-bans-medical-experimentation-with-great-apes>, 2013. 04. 20.

⁸⁰ Francione, Gary: *The Great Ape Project: Not so Great*, 2006, <http://www.abolitionistapproach.com/the-great-ape-project-not-so-great/#.UXJitD5Snyo>, 2013. 04. 20.

⁸¹ Saját fordítás. Svájc Alkotmányának 120-as cikkelye, <http://www.admin.ch/ch/e/rs/101/a120.html>, 2013. 04. 20.

⁸² Sykes, Katie: Human drama, animal trials: what the medieval animal trials can teach us about justice for animals. In: *Animal Law Review*, 2011/17, 2. szám, 311. o.

Következtetések

Hogy mit is jelent az állatok joga, nem egyértelműen elfogadott, hiszen a téma mélysége és ellentmondásossága miatt sokan másképp értelmezik, egyesek számára az állatok jogalanyi státuszának elismerését jelenti, melynek több fokozata is van, mások számára csupán az állatvédelmi rendelkezéseket takarja. Szigorú jogi értelemben beszélve elmondhatjuk, hogy ha állatok jogáról beszélünk, akkor implicit beleértünk valamilyen formájú jogalanyiságot is. A jelenkori társadalom nincs még felkészülve, hogy törvényes szintre emelje az állatok jogait, éppen ezért vannak jogtudósok, akik az állatok érdekei kifejezés használatát javasolják, így például David Favre jogász szerint sokkal kézenfekvőbb és társadalmilag is elfogadottabb lenne az „állatok érdeke”⁸³ kifejezés, mely nem keltene akkora ellenállást és akár a nemzeti jogrendszerekbe is fokozatosan beépíthető lenne mindaz, amit jelenleg az állatok joga kifejezés alatt értenek. Azon elvárás, hogy az állatok tulajdonjogi tárgyi mivoltát azonnal megszüntesse, nagy valószínűséggel egyhamar nem fog bekövetkezni, főleg amikor számos alapvető emberi jog tiszteletben tartása sem valósul meg teljes mértékben, hiszen ha az emberi élet tisztelete nincs meg, akkor az állatok életének a tisztelete szóba se kerülhet. Ugyanakkor ez egy olyan témakör, amit nem szabad teljesen elhanyagolni, csupán arra hivatkozva, hogy a társadalomnak vannak fontosabb problémái is, hiszen több irányból is léteznek kezdeményezések. Egyfelől létezik a civil szféra részéről, továbbá már több híres jogi iskola⁸⁴ is tárgyalja egyetemi kurzus keretében az állatok jogaival kapcsolatos kérdéskört és végül – de nem utolsó sorban – egyes államok törvényhozási szintre emelték azáltal, hogy alkotmányban, polgári vagy büntető törvénykönyvben az állatokat kivonják a dologi jog fogalma alól. Mindezek alapján elmondható, hogy az állatokkal szembeni kegyetlenséget szabályozó törvények fokozatos fejlődéséről beszélhetünk, Favre⁸⁵ szerint ahhoz, hogy az állatok státusza pozitív irányba változzon kis lépéseket kell megtenni és a jog követni fogja a társadalom állatok iránti morális érzékenységének fejlődését.

Összegzésképpen elmondanám azáltal, hogy egyes országok jogilag is elhatárolták a dolgoktól az állatokat, megtették az első lépést ahhoz, hogy a társadalom állatok iránti

⁸³ Az *animal interests* kifejezés használatát javasolja a következő tanulmányban Favre, David: Integrating Animal Interests into Our Legal System, In: *Animal Law*, 10/2004, 88. o.

⁸⁴ Berkeley University of California, Harvard University, New York University, Stanford University stb.

⁸⁵ Favre, David: Integrating Animal Interests into Our Legal System In: *Animal Law*, 10/2004, 97. o.

percepciója megváltozzon és beindítsa azt a folyamatot, ami majd végül társadalmi nyomásra az egész jogrendszerben változást hozhat. *De lege ferenda* javaslatként megfogalmaznám, más szerzőkkel⁸⁶ egyetemben, elsősorban a román jogrendszer szempontjából, hogy az állatok ne legyenek a dologi jog tárgyaiként kategorizálva, képezzenek egy külön, sajátos kategóriát, mely egyértelműen elhatárolja őket az élettelen dolgoktól. Állatokra vonatkozó törvénykezés hiányában pedig a dologi jog szabályait követnék. Ez jelentené az első lépést, ami mentén el lehet indulni, és végső soron elősegítené az ember-állat viszony társadalmi percepciójának pozitív irányba való változását.

⁸⁶ Lupan, E. – Sztranyiczki, Sz.: *Persoanele în concepția Noului Cod civil*, Editura C.H. Beck, București, 2012, 15 o.; Ungureanu, O. – Munteanu, C.: *Animalul în dreptul civil*. In: *Pandectele Române*, 2005/2, 131-132. o.; Lupan, E.: *Situația juridică a animalelor*. In: *Dreptul* nr. 10-11/1991, 43. o.

KÖNYVÉSZET:

1. Magyar virtuális enciklopédia: http://www.enc.hu/1enciklopedia/aktualis/allati_jogok.htm, 2013.02.28;
2. Bányai Orsolya: Az élőlények jogalanyiségének környezeti etikai háttere. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2007/4;
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/az_elolenyek_jogalanyisaganak_kornyezet_i_etikai_hattere/#top, 2013. 02. 08;
3. Boros János - Lendvai L. Ferenc: Filozófiatörténet általános bölcsészeknek. A koraujkor metafizikai rendszerei. Descartes
http://mmi.elte.hu/szabadbolcsesz/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=279&tip=0, 2013. 02. 12;
4. Favre, David: Integrating Animal Interests into Our Legal System. In: *Animal Law* 87/2004;
5. Francione, Gary L.: *Animals, property and the law*, Temple University Press, 1995;
6. Francione, Gary L.: Animals – Property or Persons? In: *Animal Rights: Current Debates and New Directions*, 2004, <http://law.bepress.com/rutgersnewarklwps/art21/>, 2013. 03. 01;
7. Francione, Gary L.: *The Great Ape Project: Not so Great*, 2006,
<http://www.abolitionistapproach.com/the-great-ape-project-not-so-great/#.UXJitD5Snyo>, 2013. 04. 20;
8. Gyöngyösi Zoltán: Az állatok joga és jogalanyiséga. In: *Jogi fórum* 2005,
<http://www.jogiforum.hu/publikaciok/192>, 2013. 02. 12;
9. Lupan, Ernest: Situația juridică a animalelor. In: *Dreptul* nr. 10-11/1991;
10. Lupan, Ernest – Sztranyiczki, Szilárd: *Persoanele în concepția Noului Cod civil*, Editura C.H. Beck, București, 2012;
11. Sykes, Katie: Human drama, animal trials: what the medieval animal trials can teach us about justice for animals. In: *Animal Law Review*, 2011/17, 2. szám;
12. Ungureanu, Carmen Tamara: *Manual de drept civil. Partea generală. Persoanele*. Ed. Hamangiu, București, 2011;
13. Ungureanu, Ovidiu – Munteanu, Cornelia: *Animalul în dreptul civil*. In: *Pandectele Române*, 2005/2;
14. Ungureanu, Ovidiu – Munteanu, Cornelia: *Drept civil. Persoanele în reglementarea noului Cod civil*, Editura Hamangiu, București, 2011.